

MREŽA MUZEJA U HRVATSKOJ

1. Stanje

1.1. Zakonski uvjeti

Mreža muzejskih organizacija temelji se na društvenoj potrebi da cjelokupno područje Republike bude sistematski obuhvaćeno muzejskom djelatnošću putem općih i specijalnih muzeja i galerija, te stalnih muzejskih izložbi (čl. 4. st. 2. Zakona o muzejskoj djelatnosti (ZOMD), NN 12., 1977.). Muzejski savjet Hrvatske (MSH) proučava pitanje mreže muzejskih organizacija i u tom smislu daje određene sugestije osnivačima (čl.32. st. 1. al. 3. ZOMD). ZOMD nadalje regulira vrste muzejskih organizacija, za koje kaže da mogu biti opće i specijalne, aktom o osnivanju određuje se karakter muzejske organizacije (čl. 14.). On otvara mogućnost razmjene građe među muzejima i s arhivima, bibliotekama i drugim organizacijama (čl. 7.), čime stvara mogućnosti za upotpunjavanje i koncentraciju muzejske građe. Međutim, mehanizam dobivanja suglasnosti za predavanje muzejske građe na upravljanje drugoj muzejskoj organizaciji dosta je složen i u stvari ne stimulira takve procese. Posebno je nepraktična zakonska odredba kojom se mreža muzeja utvrđuje društvenim dogovorom koji zaključuju općinske skupštine, općinski SIZ-ovi kulture i muzejske organizacije putem Zajednice muzeja Hrvatske (čl. 4. st. 2.).

Podzakonski akti nisu se bavili problematikom mreže muzeja, ali je privremeni propis o Dokumentaciji i klasifikaciji muzejskih i galerijskih predmeta (usvojen na sjednici Muzejskog savjeta od 22. 2.1989.) u poglavlju »Registar muzeja, galerija i samostalnih muzejsko-galerijskih zbirki u SR Hrvatskoj, s kodnom oznakom za identifikaciju» razvrstao muzeje i galerije na specijalne muzeje, zavičajne muzeje i područne zbirke (Muzeologija 25., 1987., str. 30.–41.).

1.2. Broj i vrste muzeja u Republici Hrvatskoj

Prema ranije navedenom registru muzeja i galerija (Muzeologija 25/1987.), a nakon revizije stanja u 1989. u Hrvatskoj ima 210 muzeja, zbirki ili stalnih izložbi. U popisu su navedeni brojevi muzeja ili zbirki prema ICOM-ovoj klasifikaciji. Broj iz te klasifikacije naveden je u zagradaama.

78 specijalnih muzeja ili zbirki od čega:

umjetničkih

2 umjetnička muzeja – opća	(ICOM 520)
9 muzeja moderne umjetnosti	(ICOM 525)
1 muzej slikarstva	(ICOM 531)
4 muzeja skulpture	(ICOM 532)
1 muzej odljeva	(ICOM 533)
1 muzej grafičke umjetnosti	(ICOM 535)
2 muzeja primitivnih umjetnosti	(ICOM 537)
1 muzej primijenjene umjetnosti	(ICOM 540)
1 muzej religiozne umjetnosti	(ICOM 550)
1 zbirka fotografskih tehnika	(ICOM 886)
2 muzeja darova – ostavština	(ICOM 133.2)

arheoloških

4 arheološka muzeja	(ICOM 538)
1 arheološki muzej grčkih i rimskih starina	(ICOM 538.7)
povijesnih	
1 povijesni muzej – opći	(ICOM 700)
1 muzej lokalnih starina	(ICOM 710)
2 muzeja od povijesnog interesa	(ICOM 720)
15 komemorativnih muzeja	(ICOM 745)
1 kuća – historijski muzej	(ICOM 750)
3 biografska muzeja – grupe	(ICOM 760)
5 biografskih muzeja – pojedinci	(ICOM 762)
1 muzej povijesti grada	(ICOM 763)
5 muzeja historije pomorstva	(ICOM 775)
1 muzej vojne historije	(ICOM 770)
prirodoslovnih	
1 prirodoslovni muzej	(ICOM 600)
1 geološki i mineraloški muzej	(ICOM 611)
1 muzej biljne i životinjske paleontologije	(ICOM 613)
3 zoološka muzeja	(ICOM 614)
2 muzeja ljudske paleontologije	(ICOM 621)
antropoloških	
4 etnografska muzeja	(ICOM 630)
1 muzej sporta	(ICOM 640)
1 muzej lova	(ICOM 645)
1 školski muzej	(ICOM 500.5)
tehničkih	
1 muzej tehnike – opći	(ICOM 800)
1 muzej pošte	(ICOM 955)
specijalnih	
3 razna specijalna muzeja	(ICOM 990)
71 zavičajni muzej, od čega:	
10 muzeja povijesti grada	(ICOM 763)
35 gradskih kompleksnih muzeja	(ICOM 500.3)
23 regionalna muzeja	(ICOM 510)
1 muzej specijalne tematike	(ICOM 990)
61 područna zbirka ili stalna izložba, od čega:	
umjetničke	
5 zbirke moderne umjetnosti	(ICOM 525)
1 zbirka slikarstva	(ICOM 531)
1 zbirka primitivne umjetnosti	(ICOM 537)
1 zbirka dar	(ICOM 133.2)
arheološke	
1 arheološka zbirka	(ICOM 538)
3 zbirke arheološke i lapidariji	(ICOM 710)
povijesne	
1 zbirka mjesta	(ICOM 500.3)
10 komemorativnih zbirki	(ICOM 745)
18 kuća – povijesnih zbirki	(ICOM 750)
1 biografska zbirka – grupe	(ICOM 760)
6 biografskih zbirki – osoba	(ICOM 762)
1 zbirka grada	(ICOM 763)

2 zbirke historije pomorstva antropološke	(ICOM 775)
7 etnografskih zbirki	(ICOM 630)
1 zbirka ribolova	(ICOM 650)
specijalne	
2 zbirke specijalne tematike	(ICOM 990)

Unatoč stanovitj nekozistentnosti ICOM-ove klasifikacije i nepreciznosti pri određivanju klasifikacijske oznake za pojedine muzeje ili zbirke, ovaj pregled daje opći uvid u stanje i raznovrsnost muzeja i zbirki u Hrvatskoj 1987. (89.) god. U međuvremenu je došlo do nekih promjena, kao što su primjerice integracija nekih prirodoslovnih muzeja u Zagrebu u Hrvatski prirodoslovni muzej, s time da njegove sadašnje sastavne dijelove čine bivši geološko-paleontološki, mineraloško-petrografska i zoološki muzej, pa u sadržajnom smislu nema razlika, ili osnivanje još po kojeg zavičajnog ili memorijalnog muzeja ili zbirke, što bitno ne mijenja procjenu stanja.

Nedavno izišla Muzeologija 26 (1988.) pod naslovom »Muzejske zbirke, muzejske izložbe i stalne izložbe sadržajno vezane uz radnički pokret, NOB i poslijeratnu socijalističku izgradnju na teritoriju SR Hrvatske« ukazuje na široku rasprostranjenost muzejskih institucija, muzejskih zbirki i izložbi s navedenom tematikom. Ovi oblici djelovanja organizirani su na više načina. To su samostalne muzejske institucije, samostalne zbirke u muzejima ili galerijama, područne zbirke ili zbirke koje djeluju u okviru mjesne zajednice, narodnog sveučilišta, centra za kulturu, osnovne škole, odbora SUBNOR-a, radne organizacije, arhiva, nacionalnog parka, garnizona ili druge VP u JNA, spomen-područja ili doma, rekreacijskog centra, štaba civilne zaštite, SIZ-a kulture, omladinskog doma i ugostiteljskog objekta. Registrirane su 152 takve zbirke ili izložbe. Taj broj odudara od prethodnog podatka o broju muzeja i zbirki u SRH, jer neki oblici djelovanja s tematikom radničkog pokreta i socijalističke revolucije nemaju karakter muzejske institucije ili zbirke.

Jedan dio muzeja i zbirki ne ispunjava zakonske norme djelovanja bilo iz kadrovska, prostornih, financijska ili drugih razloga.

1.3. Rasprostranjenost muzeja u Republici Hrvatskoj

Prema podacima iz »Dokumentacije i klasifikacije...« (Muzeologija 25/1987.) brojnost muzeja i zbirki prema zajednicama općina je različita. Broj muzeja i zbirki iznesen je prema mjestima, dok je na kraju iznesen ukupan broj u pojedinoj zajednici općina, s time da je u zagradi naveden podatak iz knjige – Kruno Leko i suradnici: »Kulturna infrastruktura u SR Hrvatskoj«, Zavod za kulturu Hrvatske, Zagreb, 1987. Podaci se razilaze, jer Zavod za kulturu unosi tzv. adresne podatke u kojima su vjerojatno i crkvene zbirke, koje se ne nalaze u popisu MDC-a. Popis je dopunjen podacima iz javne rasprave o prijedlogu mreže muzeja u Hrvatskoj.

ZO Bjelovar	Bjelovar	1
	Čazma	1
	Daruvar	1
	Đelekovac	1
	Đurđevac	1
	Grabrovnica	1

	Hlebine	2	
	Koprivnica	4	
	Križevci	1	
	Pitomača	1	
	Veliko Trojstvo	1	
	Virje	1	
	Virovitica	1	Ukupno: 17 (18)
ZO Gospić	Gospić	1	
	Končarov kraj	1	
	Otočac	1	
	Donji Lapac	1	
	Srb	1	
	Trnavac	1	
	Brinje	1	
	Plitvice	1	
	Smiljan	2	Ukupno: 10 (10)
ZO Karlovac	Karlovac	1	
	Ozalj	1	
	Vojnić	1	
	Topusko	1	
	Vukmanić	1	Ukupno: 5 (6)
ZO Osijek	Belišće	1	
	Brodski Varoš	1	
	Đakovačka Breznica	1	
	Đakovo	1	
	Gaj	1	
	Ilok	1	
	Kamenski Vučjak	1	
	Kopačevo	1	
	Našice	1	
	Nova Gradiška	1	
	Orahovica	1	
	Osijek	2	
	Petrovci	1	
	Podravska Slatina	4	
	Slakovci	1	
	Slavonska Požega	1	
	Slavonski Brod	2	
	Valpovo	1	
	Vinkovci	2	
	Vrpolje	1	
	Vukovar	4	
	Zmajevac	1	
	Županja	2	Ukupno: 33 (33)
ZO Rijeka	Bakar	1	
	Bale	1	
	Baška	2	
	Beram	1	
	Brgudac	1	
	Brioni	1	

Buzet	1	
Cres	1	
Crikvenica	1	
Delnice	1	
Dobrinj	1	
Kastav	1	
Klenovica-Žrnovica	1	
Labin	2	
Lukovdol	1	
Novi Vinodolski	1	
Ogulin	1	
Osor	1	
Pazin	1	
Poreč	1	
Pula	2	
Račice	1	
Rakovci	1	
Rijeka	4	
Rovinj	1	
Senj	2	Ukupno: 33 (44)
ZO Sisak	Jasenovac	1
	Šamarica	1
	Sisak	1
		Ukupno: 3 (2)
ZO Split	Benkovac	1
	Biograd na moru	1
	Blato	1
	Bol	1
	Cavtat	3
	Drniš	1
	Dubrovnik	3
	Hvar	3
	Imotski	1
	Kardeljevo	1
	Kaštel-Novi	1
	Knin	1
	Komiža	2
	Korčula	1
	Makarska	2
	Mali Iž	1
	Metković	1
	Nin	1
	Obrovac	1
	Omiš	1
	Orebić	1
	Otavice	1
	Pitve	2
	Podgora	1
	Sinj	1
	Split	11
	Stari grad	2
	Šibenik	1
	Škrip	1
	Trogir	5
	Vis	2
	Vrboska	1
	Zadar	4
		Ukupno: 61 (87)
ZO Varaždin	Čakovec	2
	Kučan Gornji	1
	Trakošćan	1
	Varaždin	1
	Varaždinske Toplice	1
		Ukupno: 6 (11)
ZO Zagreb	Brdovec	1
	Brinjani	1
	Dišnik	1
	Donja Kupčina	1
	Gornja Stubica	1
	Jastrebarsko	1
	Kalinovac	1
	Klanjec	1
	Krapina	4
	Kumrovec	1
	Kupinec	1
	Kutina	1
	Oborovo	1
	Pašijan	1
	Podgarić	1
	Samobor	2
	Sesvete	1
	Slani Dol	1
	Velika Gorica	1
	Veliki Tabor	1
	Zagreb	25
	Zlatar	2
		Ukupno: 51 (56)
Općine u kojima nema muzejsko-galerijskih institucija (prema podacima iz 1987. god. K. Leko i suradnici):		
ZO Bjelovar		
ZO Gospić	općina Gračac	
ZO Karlovac	općina Duga Resa	
	općina Slunj	
	općina Vrgin Most	
ZO Osijek	općina Donji Miholjac	
ZO Rijeka		
ZO Sisak	općina Dvor na Uni	
	općina Glina	
	općina Kostajnica	
	općina Petrinja (osnovan kasnije)	
ZO Split	općina Lastovo	
	općina Ploče (osnovan kasnije)	
	općina Vrgorac (osnovan kasnije)	
ZO Varaždin	općina Ludbreg	
ZO Zagreb	općina Vrbovec	

općina Zelina (osnovan kasnije)
 općina Črnomerec
 općina Maksimir
 općina Novi Zagreb
 općina Peščenica
 općina Susedgrad
 općina Trnje

Kako ova gustoća i rasprostranjenost muzejskih institucija u Hrvatskoj nisu analizirani prema vrstama muzeja, to navedeni podaci govore samo o institucionalnoj gustoći i daju neke mogućnosti razmatranja mogućeg vezivanja novih muzeja na one muzeje, galerije ili zbirke, koje djeluju na terenu.

2. Uvjeti i koncepcija

Mrežom muzeja treba uspostaviti međuodnose među muzejima, galerijama, zbirkama i stalnim izložbama u Hrvatskoj, ojačati njihovu međusobnu suradnju, utvrditi stanovitu hijerarhičnost i u skladu s tipologijom osigurati stručniji i suvremeniji rad muzeja. Uspostavljena mreža muzeja omogućit će lakše povezivanje institucija muzejske djelatnosti s ostalim djelatnostima u kulturi, prvenstveno onima koje se brinu za kulturnu baštinu i koje komuniciraju kumulirano ljudsko znanje. Matični muzeji i muzejski centri bit će ključni punktovi za komunikaciju u kulturi.

2.1. Razine djelovanja

U osnovnim pretpostavkama za kreiranje mreže muzeja u Hrvatskoj, što ih je Muzejski savjet Hrvatske prihvatio još 1988. godine utvrđene su hijerarhijske razine i područja djelovanja pojedinih muzejskih institucija.

1. Republička razina

Ova razina pretpostavlja djelovanje na području čitave Republike i to kroz politiku sakupljanja, istraživanja, čuvanja, izlaganja muzejske građe i pomoći i suradnje s muzejskim institucijama niže razine djelovanja. Na ovoj razini djeluju jedino specijalni muzeji, s time da se među institucijama na republičkoj razini određuju matične institucije za dotično područje ili vrstu matičnosti.

2. Regionalna razina

Ova razina pretpostavlja neposredno djelovanje muzejskih institucija na području definiranih regija, koje se ne moraju uvijek poklapati s današnjom administrativnom podjelom. Pretpostavlja se djelovanje na području čitave tako definirane regije i to kroz sve oblike muzejske djelatnosti.

Na ovoj se razini očituje djelovanje specijalnih i općih muzeja. Granice regije za pojedine vrste specijalnih muzeja ne moraju se uvijek međusobno poklapati.

Pojedine zbirke općih muzeja mogu imati značenje šire od regionalnog, pa time neki regionalni muzeji općeg tipa mogu u nekim zbirkama dosegnuti republičku razinu.

3. Međuopćinska ili gradska razina

Ova razina prvenstveno pretpostavlja djelovanje muzejskih institucija na području formiranih gradova ili onih općina koje danas međusobno gravitiraju, a ne čine definiranu regiju u kulturo-povijesnom ili geografskom smislu. Granice djelovanja institucija na ovoj razini

poklapaju se s administrativnim granicama općinskih teritorija, ali s većim stupnjem međusobne povezanosti.

Ova razina prvenstveno pretpostavlja djelovanje zavičajnih ili gradskih, u svakom slučaju općih muzeja, ali sa zbirkama koje pokrivaju ona područja kojima se bave specijalni muzeji. Neke od tih zbirki mogu imati šire značenje i dosegnuti regionalnu ili izuzetno republičku razinu.

4. Općinska razina

U svemu je identična onoj međuopćinskoj, samo se odvija na području jedne općine.

5. Razina mjesne zajednice

Na ovoj se razini razvija muzejska institucija općeg tipa, ali na nižem stupnju od one općinske ili međuopćinske. Stimuliraju se zbirke ili stalne izložbe vezane uz neki specifični interes, povijesni događaj ili ličnost, važne za dotičnu zajednicu, vrlo često kao antenski punktovi muzejskih institucija višeg ranga. Ove zbirke ili izložbe u pravilu su specijalnog tipa. Ponekad mogu imati šire značenje.

6. Razina radne ili vjerske organizacije

Muzejska institucija, zbirka ili stalna izložba specijalnog tipa, neposredno vezana uz neku radnu ili vjersku organizaciju.

7. Razina pojedinog lokaliteta

U pravilu je to detaširana zbirka neke muzejske institucije više razine, koja obavlja stručni dio muzejskog rada. Odnosi se na izučavanje i prezentiranje nekog arheološkog, povijesnog, tehničkog, prirodnog, etnografskog ili drugog lokaliteta. Nikada nije općeg tipa. Vrijednost i značenje lokaliteta određena je njegovom kategorijom, određenom u postupku registracije lokaliteta kao spomenika kulture.

2.2. Matičnost

Matičnost kod muzejskih institucija je organizirani oblik djelovanja, koji osigurava jedinstvenost pristupa stručnom i znanstvenom muzejskom radu, vertikalnu povezanost kroz definiranu hijerarhičnost, organiziranu suradnju, stručnu pomoć i nadzor nad radom muzejskih institucija i jedinstvenu politiku prikupljanja i potrebne distribucije muzejske građe u cilju koncentracije kvalitete i formuliranja kulturnih prostora (područja) na razini Republike, kroz sve oblike muzejske djelatnosti. Matičnost se ostvaruje kroz tri oblika međusobne povezanosti:

1. Vertikalna povezanost

Ovaj oblik osigurava vertikalnu povezanost specijalnih muzeja, stalnih izložbi ili zbirki, kao i zbirki određene građe u općim muzejima, na svim razinama. Matičnost se ostvaruje u sljedećim vrstama specijalnih muzeja:

- povijesni,
- arheološki,
- umjetnički,
- etnografski,
- prirodoslovni,
- tehnički.

Matični muzeji dužni su omogućiti i organizirati različite oblike kolegijalnog rada (vijeća stručnjaka, kolegij stručnjaka ili stručne grupe) čime će se ostvarivati jedinstveni stručni pristup u obradi, prikupljanju, distribuiranju i dijelom u prezentiranju muzejske građe za svoje

područje matičnosti. Oni osiguravaju i pružaju stručnu pomoć i u ime MSH stalno provode stručni nadzor nad radom muzeja niže razine, stalnih izložbi i zbirki i predlažu MSH i nadležnim općinskim organima razmjenu građe među muzejima (privremeno i stalno).

2. Horizontalna povezanost

Očituje se s jedne strane u povezivanju prvenstveno općih muzeja (zavičajnih, gradskih ili regionalnih muzeja općeg tipa), radi adekvatnog pokrivanja terena i na drugoj strani stimulira razvijanje integrativnih procesa među muzejima i zbirkama specijalnog tipa.

Ova bi se povezanost trebala ostvarivati kroz zajednice muzeja na razinama:

- grada,
- regije,
- republike.

Kako u zajednicama muzeja ravnopravno participiraju sve muzejske institucije na određenom teritoriju, to bi u interesu stručnog povezivanja općih muzeja valjalo unutar zajednica osnivati sekcije općih muzeja prvenstveno na regionalnoj i gradskoj razini i unutar njih osigurati određenu hijerarhijsku strukturu. U okviru rada takvih sekcija, opći bi muzeji ostvarili neophodne stručne kontakte, međusobno pružali stručnu pomoć i ostvarivali vertikalni nadzor. Takve bi sekcije predlagale ili davale mišljenje MSH ili općinama o osnivanju novih općih muzeja ili stalnih zbirki. Muzejski centar bi bio na stanoviti način matičan za sve opće muzeje u Hrvatskoj i sjedište Zajednice muzeja Hrvatske.

3. Mrežna povezanost

Mrežna povezanost integrira horizontalnu i vertikalnu povezanost muzejskih institucija i unutar nje osigurava funkcioniranje djelatnosti od zajedničkog interesa kao što su:

- INDOK,
- konzervatorsko-restauratorska djelatnost,
- istraživačka muzeološka djelatnost,
- zakonodavstvo, standardiziranje usluga i sl.

Ova bi se povezanost trebala ostvarivati u praksi formiranjem stručnog muzejskog centra, koji bi bio matičan za navedene vrste djelatnosti i koji bi organizirao mrežu područnih institucija (pri muzejskim institucijama, restauratorskim zavodima i radionicama ili izvan njih), koje bi ostvarivale horizontalnu povezanost na terenu s muzejskim institucijama svih vrsta. I ovdje bi se primjenjivao princip stupnjevanja djelatnosti prema definiranim razinama.

2.3. Standardi

Muzejski dokumentacioni centar je u suradnji sa Zavodom za proučavanje kulturnog razvitka Beograda izradio pregled standarda u muzejskoj djelatnosti (Kultura-planiranje, 7., 1989.). U pravilu bi se tih standarda trebalo držati. Mreža muzeja direktno utječe na uvažavanje standarda. Međutim, kako ZOMD u Hrvatskoj određuje uvjete za rad svakog muzeja i specificira ih kao:

- muzejsku građu,
- kadrovska ekipiranost,
- prostor s opremom,

to valja dati osnovne pokazatelje standarda za sva tri navedena uvjeta, a

prema prije analiziranim razinama djelovanja muzejskih institucija.

1. Republička razina

(za matične muzeje specijalnog tipa)

Muzejska građa mora biti reprezentativna i zadovoljavati uvjete građe koja reprezentira najmanje nacionalnu kulturu.

Kadrovska ekipiranost: najmanje dva kustosa u okviru svake zbirke, od kojih jedan u zvanju muzejskog savjetnika ili višeg kustosa, viši preparator (konzervator) ili viši muzejski tehničar s najmanje jednim preparatorom (konzervatorom) ili muzejskim tehničarom (ovo su nazivi postojećih zvanja i valjalo bi ih zamijeniti zvanjima konzervatora) u muzejskoj radionici, fotograf, bibliotekar, voditelj dokumentacije, muzejski pedagog.

Prostor i oprema: odnos izložbenog, spremišnog i radnog prostora barem 1:1:1. Izložbeni prostor treba se sastojati od prostora za stalni postav, za povremene izložbe i auditorija za predavanja. U spremišnom prostoru osigurati optimalne uvjete za čuvanje predmeta. Studijski depo za stručnjake koji će proučavati materijal. U radnim prostorima treba imati sobe za kustose, biblioteku s čitaonicom, INDOK-centar, fotolaboratorij s priručnim ateljeom za snimanje, konzervatorsku radionicu općeg tipa i eventualno za jedan specijalni materijal, po potrebi laboratorij za detaljne analize predmeta zbog determinacije, radionicu za pripremu izložbi i spremanje ambalaže. Muzej treba imati opremu za sigurnost muzejske građe, za rad kustosa, INDOK-a i radionica, kao i terensko vozilo.

2. Međuopćinska, gradska i regionalna razina

(za opće i zavičajne muzeje i specijalne muzeje)

Muzejska građa općih muzeja mora biti raznovrsna i obuhvaćati zbirke svih područja matičnosti, a specijalnih muzeja u okviru njihova područja ili podvrste matičnosti; mora imati kvalitetu koja je reprezentativna za razinu regije na čijem je području muzej osnovan.

Kadrovska ekipiranost: najmanje jedan kustos u svakoj zbirci, a od njih barem dvojica u zvanju višeg kustosa; preparator (konzervator) u konzervatorskoj radionici, bibliotekar koji se ujedno bavi i INDOK-om, fotograf, barem jedan crtač tehničar i muzejski pedagog.

Prostor i oprema: odnos izložbenog, spremišnog i radnog prostora barem 1:1:1. Izložbeni prostor treba se sastojati od prostora za stalni postav, za povremene izložbe i auditorija za predavanja. U spremišnom prostoru osigurati normalne uvjete za čuvanje predmeta. Poželjan je studijski depo za stručnjake koji će proučavati materijal. U radnim prostorima treba imati sobe za kustose, biblioteku s čitaonicom i INDOK-centrom, fotolaboratorij s priručnim ateljeom za snimanje, konzervatorsku radionicu općeg tipa, radionicu za pripremu izložbi i prostor za spremanje ambalaže. Muzej treba imati opremu za sigurnost muzejske građe, za rad kustosa, INDOK-a i radionica, kao i terensko vozilo za regionalne muzeje.

3. Općinska razina

(opći zavičajni muzeji, specifični specijalni muzeji)

Muzejska je građa vezana uz teritorij općine. Kompleksna je i u zbirkama može kombinirati neka područja matičnosti (nije nužno osnivati zbirku za svako područje matičnosti).

Kadrovska ekipiranost: najmanje 2 kustosa takvih specijalnosti da

stručno pokrivaju materijal kojim muzej raspolaze i dokumentalist, ujedno voditelj biblioteke, po mogućnosti i preparator (konzervator) ili muzejski tehničar.

Prostor i oprema: odnos izložbenog, spremišnog i radnog prostora najmanje 1:1:1. Izložbeni prostor treba se sastojati od prostora za stalni postav i povremene izložbe. U spremištu osigurati normalne uvjete zaštite predmeta. Poseban radni prostor kustosa, biblioteka s INDOK-om, preparatorska radionica za prvu pomoć i radionica za opremu izložbi. Muzej treba imati opremu za rad kustora, INDOK-a i radionica.

Općinskim bi se muzejima mogli dopustiti blaži uvjeti za početak i prvih 5 godina rada.

4. Razina mjesne zajednice, radne ili vjerske organizacije i lokaliteta Muzejska građa je vezana uz vrlo uski teritorij, bilo da je to malo mjesto, radna organizacija ili arheološki, etnografski, povijesni, tehnički ili prirodni lokalitet. Građa treba biti karakteristična za dotični teritorij i u pravilu je specifična i nije suviše raznovrsna. Kvaliteta građe varira u odnosu na vrijednost lokaliteta.

Kadrovska ekipiranost: barem jedan kustos u svakoj zbirci; u većim zbirkama preparator koji se brine za stanje predmeta; kod većih lokaliteta muzejski pedagog.

Prostor i oprema: odnos izložbenog, spremišnog i radnog prostora 2:1:1. Priručna biblioteka i prostor za rad kustosa i stručnjaka koji se bavi određenim problemom; eventualno mala preparatorska radionica. Jednostavnija oprema za sigurnost građe, oprema za rad kustosa i radionica.

Muzej ili zbirka mogu se registrirati za određenu razinu djelovanja iako ne zadovoljavaju sve elemente standarda, ako se odredi rok za udovoljavanje tim uvjetima, koji ne može biti dulji od 5 godina.

2.4. Konceptija

Mreža muzeja treba biti dinamična, a ne statična. To znači, da u ovom trenutku nije nužno precizirati mjesta i fizionomiju novih muzejskih institucija na tzv. bijelim područjima, jer se time umrtvljavaju određeni integracijski procesi koji djeluju u društvu i u muzejskoj djelatnosti, koja je sastavni dio kulturne infrastrukture. Stoga nije uspio i nikada zaživio Prijedlog mreže muzejsko-galerijskih ustanova u SR Hrvatskoj (Zagreb, 1975., Republički zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu), koji je mrežu koncipirao statički.

Dinamičnost ovog prijedloga mreže muzeja sastoji se u permanentnom verificiranju statusa i rasprostranjenosti muzejskih institucija, zbirki i stalnih izložbi s određenim, vremenski ograničenim, srednjoročnim prognozama mogućeg popunjavanja mreže muzeja onim organizacionim oblicima za koje se pokaže da nedostaju.

1. Institucionalni oblici muzejske djelatnosti

Institucionalni oblici u muzejskoj djelatnosti su: muzej, galerija, muzejska zbirka i stalna izložba. Muzej je u pravilu samostalna institucija koja se sustavno bavi prikupljanjem, izučavanjem, čuvanjem i izlaganjem predmeta koji su dokumenti realnosti u kojoj je čovjek živio i živi i time svjedoci njegove povijesti, kulture, civilizacijskog razvitka, znanstvenog interesa i prirodne okoline koja ga okružuje. Galerija se

bavi muzejskim poslom, ali isključivo u odnosu na likovnu umjetnost. Muzejska zbirka količinom i karakterom sakupljenoga muzejskog materijala ili nedovoljnom definiranošću stručnog interesa još nije dosegla razinu muzeja, dok se stalna izložba u pravilu ne bavi prikupljanjem, već čuvanjem, proučavanjem i izlaganjem relativno stabilnog muzejskog fonda, koji je zbog svoje cjelovitosti i važnosti izložen za javnost. Svaki od ovih oblika može u praksi biti povezan s nekim drugim kulturnim institucijama u određene kompleksne organizacijske cjeline, ali njegov stručni identitet mora biti prepoznatljiv i vidljiv, tako da se može stručno povezati s drugim muzejskim institucijama u mrežu muzeja Hrvatske i da utjecaj muzejskih stručnih organa na njegov stručni rad bude moguć bez ograničenja.

2. Registar muzejskih institucija

Stoga se uvodi Registar muzejskih institucija u Hrvatskoj, koji vodi Ministarstvo prosvjete i kulture. Postupkom upisa u registar utvrđuje se status (razina djelovanja) pojedinih muzeja, zbirke ili stalne izložbe i određuje mu se područje i podvrsta matičnosti. Postupak provodi MSH, a na temelju mišljenja svojih stalnih komisija za svako pojedino područje matičnosti. Verifikacija provedene registracije permanentno se obnavlja svakih 5 godina, tako da su moguće dinamične promjene statusa i područja matičnosti pojedine muzejske institucije, zbirke ili stalne izložbe.

Radi stimuliranja muzejskih institucija, kao i radi osiguravanja njihova sigurnijeg materijalnog položaja, valjalo bi utvrditi omjer sudjelovanja republičkih sredstava u financiranju muzejske djelatnosti ovisno o razini utvrđenog društvenog interesa na području Republike i to za:

vrsta troškova	republička razina	regionalna razina	ostale razine
– osnovna djelatnost	60–80%	40–60%	do 40%
– investicijsko održavanje prostora	do 50%	do 30%	
– održavanje muzejske građe	do 90%	do 60%	do 30%
– povremene akcije	20–40%	do 20%	

Određivanje sudjelovanja republičkih sredstava ovisi o kriterijima republičkih izvora financiranja i o specifičnostima pojedine muzejske institucije ili akcije. Muzejske institucije na ostalim razinama financirale bi se iz lokalnih sredstava.

3. Zajednice muzeja Hrvatske

Zajednica muzeja Hrvatske objedinjavala bi interese svih muzejskih institucija, stalnih izložbi i zbirki na području Hrvatske. Ona bi osiguravala horizontalnu povezanost muzejskih institucija. Njezino sjedište bilo bi u Muzejskom centru Hrvatske.

Regionalne zajednice muzeja Hrvatske (Slavonije i Baranje, sjeverozapadne Hrvatske, Banije i Korduna, Gorskog kotara i Like, Istre i Hrvatskog primorja, Dalmacije) prvenstveno bi koordinirale rad općih i specijalnih muzeja na svom području. U okviru sekcije za opće muzeje ostvarivali bi se neophodni međusobni stručni kontakti. Na toj razini predlagalo bi se osnivanje novih muzeja općeg tipa međuopćinske i općinske razine.

4. Medumuzejski stručni kolegijalni organi

U okviru vertikalne povezanosti muzejskih institucija valjalo bi ostvariti djelatnost različitih međuinstitucionalnih stručnih kolegijalnih organa, koji bi u stvari kreirali politiku stručnog rada i analizirali njezino provođenje u cjelokupnoj muzejskoj mreži.

Vijeće stručnjaka u okviru svakog od područja matičnosti formiralo bi se na razini republičkih ili regionalnih muzejskih institucija. Djelovalo bi pri matičnom muzeju i sastojalo bi se od direktora specijalnih muzeja, voditelja zbirke dotične vrste u općim muzejima navedenih razina, kao i od upravitelja ili voditelja zbirke na razini lokaliteta te vrste ako su republičkog ili regionalnog značenja. To bi vijeće razmatralo razvojne projekte, osnivanje novih muzeja i zbirke, kao i razmjenu materijala među muzejima, te obavljalo inspekcijsku službu.

Stručni kolegij pojedinog područja i podvrste matičnosti obuhvaćao bi stručnjake koji rade u regionalnim, međuopćinskim i gradskim muzejskim institucijama određenog područja matičnosti, voditelje zbirke te vrste iz općinskih muzejskih institucija i upravitelje ili voditelje zbirke na razini lokaliteta, ako su ovi regionalnog ili međuopćinskog značenja. Djelovao bi pri jednoj od regionalnih međuopćinskih ili gradskih institucija. Razmatrao bi planove rada i godišnji izvještaj svojih institucija, programe zajedničkih izložbi, otkupa, istraživanja terena, kadrovske i prostorne ekipiranosti muzeja, te bi davao prijedloge za osnivanje novih institucija ili zbirke.

Stručna grupa muzejskih radnika djelovala bi na području općine. Okupljala bi sve stručnjake koji rade u zbirkama dotičnog područja i podvrste matičnosti u općinskim muzejima ili zbirkama ili onima na razini mjesne zajednice, radne ili vjerske organizacije ili lokaliteta. Ova bi se grupa formirala prema potrebi i u relativno malom broju općina, tim više što se na mnogim općinama cjelokupni muzejski rad obavlja u okviru jedne institucije. Ona bi obavljala one poslove koje inače obavlja stručni kolegij unutar jedne institucije.

5. Planiranje

Na prijedlog zajednice muzeja ili na inicijativu bilo kojeg stručnog kolegijalnog organa u okviru muzejske djelatnosti u Republici, MSH bi donosio petogodišnje planove potrebnog razvoja muzejske djelatnosti u Hrvatskoj na svim razinama. Što se tiče mreže muzeja, njezina bi realnost proisticala iz procesa verifikacije statusa muzejskih institucija. Na temelju provedene registracije muzejskih institucija i njezine verifikacije svake pete godine, dolazilo bi se do svježih podataka, koji bi bili temelj za planiranje razvoja mreže institucija za iduće razdoblje. Taj bi plan trebale verificirati one općine ili regije na čijem se području planiraju određene promjene u smislu nadopunjavanja, restrikcije ili sažimanja mreže muzeja ili pak njezine racionalizacije, ili Republika, ako se radi o republičkoj razini.

U muzejskoj djelatnosti povoljnija je racionalizacija mreže institucija na način objedinjavanja djelatnosti pojedinih muzejskih institucija na širem području, nego vezivanjem muzejske djelatnosti s drugim oblicima kulturnih djelatnosti na užem prostoru.

3. Operacionalizacija

Provođenje mreže muzeja u stvarnost zahtijeva nekoliko operativnih stupnjeva i to:

- određivanje matičnosti,
- osnivanje registra muzejskih institucija,
- osnivanje pratećih institucija,
- promjenu i dopunu Zakona o muzejskoj djelatnosti,
- donošenje podzakonskih akata za njezinu provedbu,
- planiranje mreže.

3.1. Određivanje matičnosti

Određivanje, kojem području ili podvrsti matičnosti pripadaju pojedini muzeji i njihove zbirke, provest će se u postupku registriranja muzejskih institucija, a ovisit će o karakteru građe i ulozi i značenju pojedinog muzeja ili zbirke. U skladu s današnjim stanjem u muzejskoj djelatnosti u Republici, trebalo bi odrediti 6 područja matičnosti i u nekim područjima podvrste matičnosti i to za:

- povijesne muzeje,
 - opći,
 - muzeji novije povijesti,
 - pomorski,
 - školski,
- umjetničke muzeje,
 - opći,
 - stare umjetnosti,
 - moderne umjetnosti,
 - naivne umjetnosti,
 - suvremene umjetnosti,
 - primijenjene umjetnosti,
 - scensko glazbene umjetnosti,
- arheološke muzeje,
 - opći,
 - nacionalni,
- etnografske muzeje,
- tehničke muzeje,
- prirodoslovne muzeje.

Ovom podjelom tek mali broj veoma specijaliziranih muzeja ostaje izvan navedenih područja matičnosti.

U postupku registracije muzeja i zbirke određuju se i matični muzeji za pojedina područja, odnosno podvrste matičnosti.

3.2. Registar muzejskih institucija

Registar muzejskih institucija osniva se pri Ministarstvu prosvjete i kulture. MSH provedbenim propisom utvrđuje način vođenja registra i provođenja postupka za upis u Registar. Upisom u Registar utvrđuje se status muzeja, zbirke ili stalne izložbe i područje ili podvrsta njihove matičnosti kao i zbirke općih muzeja i specijalnih muzeja »in situ« i područje njihove matičnosti.

Ocjenu uvjeta koje ispunjava pojedini muzej, zbirka ili stalna izložba za upis u registar (prostor i oprema, kadrovi, građa) utvrđuju stalne komisije MSH za svako područje matičnosti, a konačnu odluku o upisu donosi MSH svojim rješenjem.

Svaki pet godina provodi se verifikacija upisa ponovnom provjerom podataka. Na temelju izmijenjenih uvjeta pojedini muzej ili zbirka može promijeniti status i područje ili podvrstu matičnosti.

3.3. Osnivanje pratećih institucija

Osnivanjem pratećih institucija treba osigurati neke od središnjih funkcija u muzejskoj djelatnosti, koje su zajedničke za sve muzejske institucije, bez obzira na njihovo polje rada, status i područje matičnosti. I u okvirima se tih institucija može definirati stanovita mreža, koja bi olakšavala njihovo djelovanje. To su:

- INDOK-djelatnost,
- konzervatorsko-restauratorska djelatnost,
- istraživačka muzeološka djelatnost,
- zakonodavstvo, standardiziranje usluga i sl.

Sve ove djelatnosti, osim konzervatorsko-restauratorske mogle bi se središnje organizirati u djelatnosti Muzejskoga centra. Ova potonja bi se mogla vezati uz središnje restauratorske radionice u Republici, uz specijalne radionice pojedinih matičnih muzeja i uz konzervatorske radionice većine muzeja i galerija u Hrvatskoj.

1. Muzejski centar

Ovaj bi centar trebao objediniti sve stručne i znanstvene djelatnosti od interesa za muzejsku struku u Republici, s time da se u njegovim zadacima integrira interes cjelokupne muzejske djelatnosti u Republici, koja djelotvorno koristi rezultate njegova rada.

Istraživačka muzeološka djelatnost trebala bi se organizirati u suradnji s katedrama za muzeologiju filozofskih fakulteta u Republici i odjelima koji se bave znanstveno-istraživačkom djelatnošću na polju muzeologije. Rezultati istraživanja trebali bi biti dostupni svim muzejima, zbirkama i stalnim izložbama u Hrvatskoj posredstvom muzeoloških edicija i periodike.

INDOK-djelatnost pretpostavlja djelovanje informacijsko dokumentacijskog centra u koji bi se slijevali svi relevantni podaci o muzejskoj građi i muzejskoj djelatnosti u Republici. INDOK-mreža djelovala bi u okviru mreže muzejskih institucija, s time da se preko regionalnih i gradskih centara spusti na razinu pojedinačnih institucija. Ovaj bi se centar trebao baviti i izučavanjem zakonodavstva na području muzejske djelatnosti, pripremanjem promjena zakonskih i donošenja podzakonskih akata, koje bi tada donosili nadležni organi. On bi trebao pripremati standarde u muzejskoj djelatnosti i pratiti njihovo provođenje, kao i davati sve oblike usluga te vrste muzejskim institucijama u Republici.

U suradnji s visokoškolskim institucijama i inozemnim međunarodnim organizacijama trebao bi organizirati i provoditi sve oblike stručnog usavršavanja, permanentnog obrazovanja i unapređivanja stručnog muzeološkog rada u muzejskim institucijama u Republici, kao što su stručni ispiti, seminari i tečajevi, predavanja i edukativne izložbe i sl. Centar bi bio matičan za sve opće muzeje u Hrvatskoj i u njemu bi bilo sjedište Zajednice muzeja Hrvatske.

Centar može imati različite organizacijske oblike i u njegovu bi djelatnost valjalo uključiti dio djelatnosti MGC-a i djelatnost MDC-a.

2. Konzervatorsko-restauratorska djelatnost

Ova bi se djelatnost trebala organizirati u suradnji sa središnjim restauratorskim zavodima u Republici, Restauratorskim zavodom Hrvatske i Zavodom za restauriranje umjetnina u Zagrebu. U ovim institucijama odvijali bi se najsloženiji zahvati na muzejskoj građi.

Uz matične muzeje mogle bi se osnivati središnje konzervatorske radionice za one vrste materijala, koji se ne obrađuju u spomenutim zavodima, kao što su metal, tekstil, staklo, prirodoslovna građa ili građa tehničkih muzeja. Tako bi se pri arheološkim muzejima mogle razvijati radionice za metal, staklo, kamen i keramiku, pri etnografskom i muzeju za umjetnost i obrt radionice za tekstil i štafelajno slikarstvo, pri Hrvatskome prirodoslovnome muzeju radionica za muzejsku građu iz biljnog i životinjskog svijeta, kao i za paleontološku, geološku i mineralošku građu, te u tehničkom muzeju radionice za građu koja se skuplja s područja tehnike.

U pojedinim regionalnim ili gradskim centrima, gdje je velika koncentracija muzejskog materijala, trebalo bi osnivati posebne radionice, koje bi se bavile obradom arheološkog, umjetničkog i etnografskog materijala s dotičnog terena.

Svi ostali muzeji do razine općinskih muzeja trebali bi imati konzervatorske radionice općeg tipa za obradu vlastitog materijala do razine davanja prve pomoći, održavanja i jednostavnih zahvata na vlastitoj građi.

Pojedini istaknuti lokaliteti trebali bi imati vlastite radionice za materijal koji je u njima najizloženiji propadanju.

3.4. Promjenu i dopunu Zakona o muzejskoj djelatnosti

U skladu s predloženim rješenjima valjalo bi u ZOMD unijeti:

- institut matičnosti u muzejskoj djelatnosti i utvrditi područja matičnosti,
- institut registra muzejskih institucija i obveze MSH i muzejskih institucija koje iz toga proističu,
- razine značenja muzejskih institucija i društveni odnos prema pojedinim razinama.
- osnivanje i djelokrug rada središnjih pratećih institucija (muzejski centar i radionice),
- institut planova razvoja muzejske djelatnosti u Republici,
- složeniju strukturu, zadatke i odgovornost zajednice muzeja Hrvatske i njezinih dijelova,
- institute zajedničkih stručnih tijela u okvirima područja matičnosti,
- elemente za kategorizaciju i klasifikaciju muzejskih institucija, i u ZOMD-u izmijeniti:
- čl. 4. st. 2. koji govori o utvrđivanju mreže muzeja na način da se mreža muzeja planira u kratkoročnim planskim razdobljima na prijedlog MSH, matičnih muzeja i regionalnih zajednica muzeja, uz suglasnost nadležnih društveno-političkih zajednica.
- čl. 14. koji govori da se karakter muzejske institucije određuje aktom o osnivanju, tako da se unese način određivanja karaktera institucije upisom u registar muzejskih institucija.
- članove koji govore o nadležnosti i zadacima MSH i Zajednice muzeja Hrvatske.

3.5. Donošenje podzakonskih akata za njezinu provedbu

Istodobno s pokretanjem postupka za izmjene i dopune ZOMD-a, valjalo bi utvrditi broj i vrstu podzakonskih akata kojima bi se reguliralo funkcioniranje mreža muzeja u Hrvatskoj.

To bi trebale biti:

- Upute za osnivanje i vođenje Registra muzejskih institucija u Hrvatskoj,
- Upute o uvjetima za određivanje i stjecanje statusa i područja matičnosti za muzejske institucije u Hrvatskoj,
- Upute o djelokrugu rada i djelovanju stručnih tijela unutar područja matičnosti u muzejskoj djelatnosti u Hrvatskoj,
- Upute o djelovanju zajednica muzeja na integriranju djelatnosti općih muzeja u Hrvatskoj,
- Upute o planiranju mreže muzeja u Hrvatskoj,
- Upute o načinu razmjene, koncentriranja ili disperzije muzejske građe koja se čuva u muzejima u Hrvatskoj.

3.6. Planiranje mreže muzeja

Uputama o planiranju mreže muzeja valjalo bi ostvariti ravnotežu između sagledavanja realnog stanja i perspektiva pri planiranju osnivanja budućih muzeja, zbirki ili stalnih izložbi. Time bi planirana mreža muzeja postala dinamičnom akcijom, koja bi uvažavala potrebe društvenog trenutka i istovremeno bila otvorena na sve stručne inicijative, uvažavajući sve promjene koje se mogu ili će se dogoditi na stručnom planu u Republici.

Planiranje bi trebalo biti kratkoročno, na rok od 5 godina, a temeljeno na aktualnom Registru muzejskih institucija u Hrvatskoj i na inicijativama koje u MSH stignu od strane stručnih kolegijalnih tijela svakog od područja matičnosti, od strane bilo koje razine zajednice muzeja Hrvatske i od strane zainteresiranih općina. Plan bi trebalo verificirati u onim općinama u kojima se planira otvaranje novih muzeja, zbirki ili stalnih izložbi ili za republičku razinu na razini Republike. Obveza MSH bila bi praćenje realizacije plana i davanja stručnog mišljenja kod provjeravanja uvjeta za osnivanje novih muzeja, zbirki ili stalnih izložbi.

4. T e r m i n i

Radi djelotvornijeg sagledavanja moguće dinamike u ostvarivanju predložene mreže muzeja u Hrvatskoj treba:

- provesti izmjene i dopune ZOMD-a, najdalje do lipnja 1991.
- odrediti područja matičnosti i matične muzeje, u roku od 3 mjeseca od stupanja na snagu izmijenjenog ZOMD-a,
- uvesti registar muzejskih institucija u Hrvatskoj u roku od 3 mjeseca od stupanja na snagu izmijenjenog ZOMD-a,
- donijeti sve potrebne podzakonske akte, u roku od 3–6 mjeseci nakon stupanja na snagu izmijenjenog ZOMD-a,
- osnovati prateće institucije, u roku od godinu dana od stupanja na snagu izmijenjenog ZOMD-a,
- donijeti prvi kratkoročni plan mreže muzeja, 6 mjeseci nakon stupanja na snagu izmijenjenog ZOMD-a.

Zagreb, 9. 10. 1990.

Konačnu verziju izradio:
Prof. dr. Ivo Maroević, v. r.